

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

O‘ZBEKISTON TURIZMI RIVOJIDA JIZZAX VILOYATINING O‘RNI VA ROLI

Ahmedjanov Norpulat Akramovich,

Jizzax viloyat pedagoglarni yangi metodikalarga o‘rgatish milliy markazi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada yurtimizda turizm sohasida yaratilayotgan sharoitlar, Jizzax viloyatining turizmida tutgan o‘rni yoritilgan. Shu bilan birga Jizzax viloyatida turizmni rivojlantirish istiqbollari, unda moddiy ma’naviy merosning ahamiyati, yutuqlari hamda amalga oshirilishi lozim bo‘lgan vazifalar belgilangan.

Kalit so‘zlar: vizasiz rejim, e-Mehmon tizimi, Jahon Turizm Tashkiloti, Jahon sayyohlik tashkiloti, «Buyuk Ipak yo‘li» brendi, arxeologiya yodgorliklari, arxitektura yodgorliklari, monumental san’at yodgorliklari.

МЕСТО И РОЛЬ ДЖИЗАКСКОЙ ОБЛАСТИ В РАЗВИТИИ ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ

Ахмеджанов Норпулат Акрамович,

старший преподаватель Республиканского центра подготовки учителей по новым методам Джизакской области

Аннотация: В данной статье освещены условия, создаваемые в сфере туризма в нашей стране, роль и место Джизакской области в туризме. Вместе с этим определены перспективы развития туризма в Джизакской области, значимость материального и духовного наследия, достижения, а также необходимость решения и реализации поставленных задач.

Ключевые слова: безвизовый режим, система e-GUEST, Всемирная туристская организация, Всемирная туристская организация, бренд «Великий шелковый путь», памятники археологии, памятники архитектуры, памятники монументального искусства.

PLACE AND ROLE OF THE JIZZAKH REGION IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN UZBEKISTAN

Akhmedjonov Norpulat Akramovich,

Senior Lecturer of the Republican Center for Teacher Training on New Methods of Jizzakh Region

Annotation: This article highlights the conditions created in the field of tourism in our country, the role and place of the Jizzakh region in tourism. At the same time, the prospects for the development of tourism in the Jizzakh region, the significance of the material and spiritual heritage, achievements, as well as the need to solve and implement the tasks were identified.

Key words: visa-free regime, e-GUEST system, World Tourism Organization, World Tourism Organization, Great Silk Road brand, archeological monuments, architectural monuments, monuments of monumental art.

Ma’lumki, yurtimizda o‘tgan davr mobaynida turizm sohasiga oid 25 ta normativ-huquqiy va boshqa hujjatlar loyihasi ishlab chiqilib qabul qilingan. Jumladan, 4 ta O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni, 6 ta Qaror va 1 ta Farmoyish; 11 ta Vazirlar Mahkamasining qarori, 2 ta Farmoyish hamda 1 ta Qo‘shma qarorlardir. Unda ichki turizm, kirish turizmni rivojlantirish, shuningdek, mamlakat sayyohlik salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan 147 ta chora-tadbirlarni amalga oshirish ko‘zda tutilgan edi. Xususan, birinchi marta ichki turizmni rivojlantirish «O‘zbekiston bo‘ylab sayohat qil!» dasturi tasdiqlandi. Turizm sohasini boshqarish samaradorligini oshirish, uning turizm sohasiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, kirish va ichki turizmni rivojlantirishdagi rolini kuchaytirish maqsadida Respublika Prezidenti tomonidan qaror qabul qilindi [1]. Bundan tashqari, 9 mamlakat uchun vizasiz rejim o‘rnatildi (jami 18 ta), fuqarolari uchun soddalashtirilgan rejim qo‘llaniladigan mamlakatlar soni, kirish vizalarini olish uchun 12 dan 50 gacha oshirildi.

2018-yil 15-iyulda elektron kirish vizalarini rasmiylashtirish va berish tizimi ishga tushdi va O‘zbekiston hududi orqali tranzit uchayotgan chet el fuqarolari uchun nazorat punktlari orqali vizasiz kirish, vaqtincha qolish va O‘zbekistondan chiqish tartibi joriy etildi. Chet el fuqarolarini respublika hududida vaqtincha ro‘yxatdan o‘tkazish tartibi ham soddalashtirildi, u e-MEHMON tizimi orqali

to'liq elektron formatga o'tkazildi, unga ko'ra chet el fuqarolarini ro'yxatdan o'tkazish huquqi nafaqat turar joy muassasalariga, balki tibbiyot muassasalariga, sayyohlik kompaniyalariga, xususiy kvartiralar va mehmon uylari egalari, shuningdek, Internet va mobil ilovalardan foydalangan holda mamlakatga mustaqil ravishda sayohat qilayotgan chet el fuqarolariga berildi.

Turizm sohasida xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, davlat va xususiy sektor tashkilotlari o'rtasidagi sheriklikni rivojlantirish va kengaytirish maqsadida 1974 yilda Birlashgan Millatlar Tashkilotining ixtisoslashgan agentligi sifatida Jahon Turizm Tashkiloti tashkil etilgan[2]. U o'z faoliyatini quyidagi asosiy yo'nalishlar bo'yicha amalga oshiradi – turizm sohasida mamlakatlarning raqobatbardoshligini oshirish, barqarorlikni ta'minlash, qashshoqlikni bartaraf etish, salohiyatni oshirish va turizmni barqaror va inklyuziv rivojlantirish uchun hamkorlik aloqalarini yaratish.

Jahon sayyohlik tashkiloti (UNWTO) 156 mamlakat, 6 ta assotsiatsiyalangan a'zo va xususiy sektor, ta'lim muassasalari va turizm assotsiatsiyalarini ifodalovchi 400 dan ortiq sherik hamkorlarni birlashtiradi.

1994-yildan beri UNWTO BMTning boshqa agentliklari – YUNESKO va YUNCTAD bilan birgalikda 31 davlatni qamrab olgan «Buyuk ipak yo'li» dasturini amalga oshirib kelmoqda. Dasturning asosiy maqsadlari Ipak yo'lining tarixiy yo'nalishi bo'ylab turizmni barqaror rivojlantirish, mahalliy hamjamiyatni rivojlantirishga ko'maklashish, investitsiyalarni rag'batlantirish va mintaqadagi tabiiy va madaniy merosni asrab-avaylashdan iborat. Dastur shuningdek, Ipak yo'li mamlakatlari va mintaqalari o'rtasida hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan.

Birlashgan Millatlar tashkiloti Jahon sayyohlik tashkiloti Ijroiya Kengashining 99-sessiyasida avvalo, biz O'zbekistonning sayyohlik salohiyati imidjini sezilarli darajada oshirish, uning jozibadorligini oshirish, Birinchidan, Internet orqali «Buyuk Ipak yo'li» brendini keng miqyosda targ'ib qilish va Farg'ona vodiysidagi eng go'zal, ammo o'rganilmagan yo'nalishlardan, Toshkent va Jizzaxdagi ekologik toza tog' etaklaridan foydalanish lozimligi haqida ta'kidlangan.

Agar Jizzax viloyati shaharlaridagi tarixiy maskanlarni turizm nuqtai nazaridan baholasak, viloyatdagi eng qadimiy sayyohlik maskani viloyatning ma'muriy, iqtisodiy va madaniy markazi hisoblanadi[3].

Yunon yilnomachilari Kiropol va G'azoni alohida tilga oladilar. Arxeologlar G'azoning aniq manzilini aniqlamagan bo'lsalar-da, tarixiy manbalarda uning Samarqand va Toshkent o'rtasida joylashganligi aytiladi. Jizzax O'rta Osiyo orqali o'tgan bir qancha qadimiy karvon yo'llari o'rnida shakllangan.

Hozirgi kunda yurtimizda turizm sohasi rivojida Jizzax viloyati tarixi, tabiati, geografik qulay joylashuvi bilan o'ziga xos o'rin egallaydi. «Buyuk ipak yo'li» Jizzax vohasi ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy hayotiga ijobiy ta'sir o'tkazgan. Bu borada tarixiy manbalarda savdo karvonlari quyidagi asosiy yo'nalishlar: Xitoy-Sharqiy Turkiston-Choch-Dizak (Jizzax); Xitoy-Farg'ona-Xavas-Dizak; Farg'ona-Bunjikat (O'ratepa)-Zomin-Dizak bo'yicha harakatlangan. VI asrda tashkil topgan Ustrushona davlati tasarrufidagi erlarda (G'allaoroldan Isfaragacha) ayniqsa qal'a-rabotlar qurilishiga katta ahamiyat bergan va bunday qal'a-rabotlar soni bu o'lkada 400 dan ziyod bo'lgan. Shuning uchun ham o'rta asr mualliflari Ustrushonani «qal'a-rabotlari» deb bejiz aytishmagan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Moddiy madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida» 2018-yil 19-dekabrda PQ-4068-son qaroriga muvofiq Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 4-oktabrdagi 846-son Qarori qabul qilindi[4]. Unda O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligining taklifiga binoan Moddiy madaniy merosning ko'chmas mulk obyektlari milliy ro'yxati tasdiqlandi. Mazkur milliy ro'yxatda Jizzax viloyati bo'yicha 427 ta madaniy merosning ko'chmas mulk obyektlari soniga aniqlik kiritilgan. Madaniy merosning ko'chmas mulk obyektlari arxeologiya yodgorliklari mil. avv. XII asrlardan to XX asr boshlarigacha, arxitektura yodgorliklari IX asrdan va XX asrlargacha, monumental san'at yodgorliklari XX asr oxirlaridan va 2017 yilgacha bo'lgan davrga oidligi hamda Jizzax viloyati bo'yicha 33 ta Nomsiztepa nomi bilan ro'yxatga olingan madaniy merosning ko'chmas mulk obyektlari mavjudligi aniqlandi.

So'nggi yillarda Jizzax viloyatida turizmni rivojlantirish imkoniyatlari va istiqbollari keng o'rganilmoqda[5]. Jizzax viloyati geografik jihatdan O'zbekiston Respublikasining markaziy qismida, Toshkent va Samarqand viloyatlari oralig'ida joylashgan bo'lib, bu erda turizm yanada rivojlangan. Viloyat hududida joylashgan M-39 avtomobil yo'lidan har kuni o'rtacha 25 mingdan ortiq avtomobil o'tadi. Qolaversa, mamlakatimizning eng muhim turistik yo'nalishlaridan biri bo'lgan Toshkent-Samarqand-Buxoro yo'nalishi viloyat hududidan o'tishiga qaramay, viloyatga kelayotgan sayyohlar soni etarlicha emas.

Jizzax viloyatlarida turizm xizmatlarini rivojlantirish istiqbollari quyidagi omillarni nazarda

tutadi[6]. Jumladan, Mehmonxona xizmatlari: Turar joy binolari (mehmonxonalar, turistik majmualar, turistik bazalar, dam olish joylari, pansionatlar, lagerlar, motellar, maysazorlar, milliy mehmon uylari va sayyohlar kamida 1 kecha o'tkazadigan boshqa ob'ektlar). Bu iste'molchilar (ijarachilar) xizmatlarini vaqtincha turar joy va oziq-ovqat bilan ta'minlash bilan bog'liq.

Turoperator xizmatlari: Turizm xizmatlarini ko'rsatish uchun shartnoma shartlariga muvofiq turizm xizmatlari majmuasi yoki ularning bir qismi tomonidan taqdim etilgan ma'lum bir vaqt uchun belgilangan sayohat xizmatlari (bron qilish, turar joy, transport ,ovqat, dam olish (sog'lom, ammo charchagan odamning normal hissi) va rehabilitatsiya majmui mehnat qobiliyatini tiklashga qaratilgan tadbirlar), ekskursiyalar va boshqa xizmatlar).

Ekskursiya xizmatlari: Sayyohlarning ma'naviy, intellektual, ishbilarmonlik va boshqa ehtiyojlarini qondira oladigan obyektlar bilan tanishish uchun oldindan belgilangan marshrutlar bo'yicha qo'llanma bilan birga ekskursiya xizmatlari.

Shuningdek, uning salohiyati, geografiyasi, tarixi va hozirgi holatiga qarab turizmning turli sohalarini rivojlantirishga harakat qiladi. Jizzax viloyatining bu jihatlari, ziyorat, gastronomik, ekologik, dam olish, avto, tibbiyot, agro va ov turizmi bo'yicha sayyohlarni jalb qilish imkoniyatiga ega.

Jumladan, «Xo'jabog'bon ota», «Temir darvoza», «Sa'd ibn Abu Vaqqos», «Parpi ota», «Xo'jamushkent ota», «Novqa ota», «O'smat ota», «Sayyid Mir Xalililloh ota» kabi ko'plab nufuzli tarixiy joylar, muqaddas qadamjolar ziyorat turizmini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratilganidan dalolat beradi.

Bugungi kunda turizmdagi eng mashhur amaliyotlardan biri bu gastronomik turizmni rivojlantirishdir. Ma'lumki, viloyat o'zining «Jizzax somsa», «Zomin tandir va kozon patir», «Baxmal olmasi», lochira, kurtava, Zominning shifobaxsh asali va boshqa milliy taomlari, shifobaxsh mevalari bilan nafaqat mamlakatimizda, balki xorijlik sayyohlar orasida ham katta qiziqish uyg'otib kelgan. Ko'rinib turibdiki, mintaqaning gastronomik salohiyati ham yuqori, bu sohani yanada rivojlantirish, qo'shimcha ish bilan ta'minlash va turizm oqimini ko'paytirish uchun keng imkoniyatdir.

Mamlakatimizda yaratilayotgan shunday institutsional imkoniyatlardan kelib chiqib Jizzax viloyatida ham turizmni rivojlantirish uchun keng qamrovli imkoniyatlar mavjud[7]. Jizzax viloyati O'zbekistonning markaziy mintaqasida joylashgan bo'lib, shu tufayli har taraflama keng ko'lamli xo'jalik yuritish imkoniyatiga egadir. Uzunligi sharqdan g'arbga, ya'ni Yangiobod tumanidan Forish tumanigacha 180 km, janubdan shimolga, ya'ni Baxmal tumanidan Mirzacho'l tumanigacha 175 km. ni tashkil etadi. Maydoni 21,1 ming kv.km. Shundan 4,8 ming kv.km. (22,7 %) qishloq xo'jaligida foydalanishda bo'lgan erlardir. O'rmon va o'rmonchilik bilan bog'liq ekinlar ekiladigan maydon 1,8 ming (8,5 %) kv.km dan iboratdir. Maydonning katta qismini sharqdan g'arbga va qisman shimoli-g'arb tomonga cho'zilgan Chimqortog' va Molguzar, g'arbdan sharqqa, sharqi-janubga va janubga tomon cho'zilgan Nurota tizma tog'lari, shimol tomondan Qozog'istondagi Chordora to'g'onidan viloyatning shimoli-g'arbidan Navoiy viloyati hududiga qadar cho'zilgan Aydarko'l tashkil etadi.

Umuman olganda turizmni kompleks holda tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Ziyorat turizmdan tashqari boshqa sohalarda ham barchasida madaniy meros obidalari ularning turistik marshrutiga kiritiladi.

Bugungi kunda O'zbekistonda turizm sohasini rivojlantirishga qaratilgan aniq maqsadli ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, ekoturizm, geoturizm, ekstremal turizm, tibbiy turizm, avtoturizm, alpinizm va faol dam olishning boshqa zamonaviy turlarini ommalashtirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratilmoqda. Sohaning jadal rivojlanishi yangi ish o'rinlari tashkil etish, soha daromadlarini oshirish, aholi turmush darajasi va sifatini oshirish, shuningdek, investitsiya jozibadorligini yanada oshirishga xizmat qilmoqda.

Hududlarda turizmning deyarli barcha turlarini rivojlantirish imkoniyatlari mavjudligini hisobga olib, ularni rivojlantirish samaradorligini oshirish uchun zarur ishlarni amalga oshirish zarur. Viloyatda, jumladan Jizzax, Zomin, Forish, Baxmal shaharlarida mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish tizimini rivojlantirish, G'allaorol tumanlarida turizm infratuzilmasini rivojlantirish, sayyohlar tashrif buyuradigan tabiiy, madaniy va tarixiy boyliklarning holatini hisobga olgan holda turistik xizmatlar va bozorlarni rivojlantirish maqsadga muvofiqdir, ish o'rinlarini yaratish.

Turistik xizmatlarni diversifikatsiya qilish va yangi turistik marshrutlarni yaratish, shu jumladan: butun mamlakat hududining turistik salohiyatini o'rganish va turistik mahsulotlar uchun chora-tadbirlar majmuini amalga oshirish, aholi uchun marshrutlar, ekskursiyalar va ekskursiyalarni shakllantirish, ichki yo'nalishlarda yangi havo yo'nalishlarini ochish, yangi turistik marshrutlarni yaratish bo'yicha chora-tadbirlar yo'nalishlar, zamonaviy turizm turlarini rivojlantirish, marketing tadqiqotlari asosida mintaqaviy va xalqaro yo'nalishlarda charter reyslarini tashkil etish maqsadida

ularning jozibadorligini oshirish bo'yicha islohotlarni yanada takomillashtirish turizm xizmatlarini ko'rsatuvchi provayderlarning imkoniyatlarini yanada kengaytiradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, turizm aslida bo'sh vaqtdan unumli foydalanish va hordiq chiqarish bilan bog'liq bo'lib, turizm xizmatlari bilan bog'liq tarmoqlarni ham qamrab oladi. Zero, viloyat shaharlarida turizmni tashkil etish va rivojlantirish barcha sohalarning iqtisodiy yuksalishiga, aholining bir qismini ish bilan ta'minlash muammosini hal etishga xizmat qilmoqda. Endi bu sayyohlik obyektlarini rekonstruksiya qilish, ta'mirlash va kengaytirishga e'tibor qaratishni taqozo etadi.

O'zbekistonning turizm sohasida barcha yo'nalishlari muhim rol o'ynaydi. Jizzax viloyatida ham turizmning rivojlanishi o'ziga xos ko'rinishda amalga oshmoqda. Jizzax viloyatida qadimiy qadamjolar bo'yicha «Ziyorat turizmi»ni yanada kengaytirish, bunda Jizzaxning qadim tarixini yorituvchi arxeologik obidalarni muzeylashtirish muhim rol o'ynaydi. Unda arxeologik obidalarning shartli maketi bunyod etilishi maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

Туризм в Узбекистане — 2018. -47 с.

The 99th Session of the Executive Council of the United Nations World Tourism Organization. Samarkand, republic of Uzbekistan, October 1-3, 2014. Tashkent - Uzbekistan – 2014. -P.3-22.

Мусаев Б.М., Абдумуродова М.Ф., Маркаева С.А. Роль туризма в развитии городов Джиззакской области. «Экономика и социум» №6(85) 2021.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 4 октябрдаги 846-сон «Моддий маданий мероснинг кўчмас мулк объектлари миллий рўйхатини тасдиқлаш тўғрисида» ги Қарори

Ibragimov L.Z. Opportunities And Prospects For Tourism Development In Jizzakh Region. The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research (ISSN-2642-7478). 2021: 5. 676. Published: February 28, 2021. Pages: 33-37.

Aziztoeva F. Opportunities To Increase The Efficiency Of Development Of Tourism Services Prospects For The Development Of Tourism Services In The Jizzakh Regions. International Journal of Academic Management Science Research (IJAMSR) ISSN: 2643-900X. Vol. 5 Issue 2, February - 2021, Pages: 199-201

Mirzayeva A.Z. Advantages of tourism in Jizzakh region. Oriental Journal of Geography. 2021. Volume 01. Issue 01. -P.12-17.